

2—3

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

УЧЕБНИКЪТ

№ 11 5-1-1981

УЧЕБНИКЪТ Е ПРИЗНАВАНО ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДСТВО

2-3

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

Год. II бр. 2—3, 1974—1977 година

СПИСАНИЕ НА ДРУШТВОТО НА ИСТОРИЧАРИТЕ НА УМЕТНОСТА ОД
СРМ, СКОПЈЕ

Редакциски одбор:

Проф. Димче Коцо
Д-р Константин Петров
Д-р Коста Балабанов
Д-р Блага Алексова
Д-р Петар Миљковиќ—Пепек
Д-р Борис Петковски
Љубица Дамјановска

Одговорен уредник

Проф. Димче Коцо

Техн. уредник

Д-р Коста Балабанов

Јазична редакција

Илија Корубин

Зборникот се печати со средства на Републичката заедница за култура
и Друштвото на историчарите на уметноста од СРМ

Адреса: Завод за заштита на спомениците на културата на град Скопје
(за „Ликовна уметност“)

Печати Граф. завод „Гоце Делчев“, Скопје, Тираж: 1 000

СОДРЖИНА

	Стр.
Д-р Коста Балабанов: По повод шеесетгодишнината од раѓањето на професорот Томо Томоски — — — — —	3
Проф. Димче Коцо: Архитектурата во Македонија од XIX век — —	5
Проф. д-р Константин Петров: Едно аналитичко согледување на концепциската менливост во ентериерите и амбиентите на париските дворци — — — — —	8
Д-р Штефка Цобел: Борко Лазески — еден од учениците на Андре Лот во Париз — — — — —	15
Д-р Коста Балабанов: Студии од културно-историското наследство на градот Дебар и дебарската област (I) 1. Кога била градена малата црква посветена на св. Петка во Дебар — — — — —	29
Антоние Николовски: Еден новооткриен портрет од македонскиот сликар Димитар Андонов Папрадишки — — — — —	34
Д-р Борис Петковски: За научно-истражувачките цели на докторската дисертација: Никола Мартиновски 1903—1973 и методологијата применета за нивното решавање — — — — —	38
М-р Јован Петров: Портрет на Драгица — Автор Димитар Андонов (Конзервација на делото) — — — — —	46
Проф. д-р Блага Алексова: Ранохристијанската базилика во с. Крњево, кавадарско — — — — —	48
Трајан Витларски; Петар Миљковиќ — Пепек, Комплексот цркви во Водоча, (дел од проектот за конзервација и реставрација на водочкиот комплекс), Скопје, Републички завод за заштита на спомениците на културата — Скопје, 1975, 72 стр. 33 сл. XI сх. XXIX т.	54
Загорка Расолковска — Николовска: Иконата крштење Христово насликаа врз череп од сом — — — — —	58
Соња Абациева Димитрова: Улогата и значењето на групата „Мугри“ за современата ликовна уметност во Македонија — — —	62
Петар Миљковиќ — Пепек: Научното творештво на Виктор Н. Лазарев е втемелено во една нова епоха за историјата на уметноста на византија (по повод веста за неговата смрт) — — — — —	71
Пабло Пикасо (25. X. 1881—8. IV. 1973) — — — — —	76
Петар Лубарда (27. VII. 1907—13. II. 1974) — — — — —	77
Слободанка Парлиќ — Баришиќ и Љубица Дамјановска: Хронологија на настани од областа на македонските современи ликови и применети уметности (1973 од 16 ноември до 31 декември) —	79

Антоние Николовски

ЕДЕН НОВООТКРИЕН ПОРТРЕТ ОД МАКЕДОНСКИОТ СЛИКАР ДИМИТАР АНДОНОВ ПАПРАДИШКИ

Помеѓу македонските зографи Димитар Андонов Папрадишки внесува најмногу новини во своето религиозно сликарство и е прв претставник на современото сликарство¹ кај нас. Во сиот негов творечки опус со религиозна тематика можевме да констатираме присуство на реални елементи, лица на човечки ликови, акцесорни профани елементи кои помогнуваат саканите мотиви да ги доближи до стварниот живот. Своето емотивно предиспонирање кон пластичното обликување на лицата, тактилноста на екстремитетите, кон верното прикажување на предметите го искажува спонтано и непосредно откривајќи ни истовремено и едно ново сознание во светот на фреските и иконите.² Работејќи со голема сигурност и слободно однесување во својата сликарска професија, што не е одлика кај повеќето негови современници, тој лесно ќе се ориентира кон профаното сликарство, се определува за една поширока димензија во сферата на визуелното.

Димитар Андонов под влијание на силната европска продукција од втората половина на XIX век, за сметка на религиозните теми го збогатува својот сликарски репертоар, со мотиви од световен карактер, сликајќи портрети, пејсажи, фигурални композиции со историска, патриотска содржина, инспирирани од фолклорот. Меѓутоа од сите сликарски родови што ги негува тој во своето сликарство, портретот, една од најсложените сликарски дисциплини, заема доминантно место во неговото творештво. Прв од маке-

¹ E. Macan, *Umetnost XIX veka, Slikarstvo, Enciklopedija likovnih umetnosti*, Zagreb, MCMLXIV, 3, 382

² Во нашите истражувања врз творештвото на Димитар Андонов на територијата на СР Македонија сме имале можност во повеќе случаи да откриеме претстави на светителите на иконите или фреско-декорацијата, кои по својот „реалистички“ третман, пластичното обликување, изразот се доближуваат или идентификуваат со ликовите од световен карактер. Во прилог на ова наше тврдење би навеле само неколку примери: вонредно вајаниот лик на св. Јоаким Осоговски, поместен во нишата над запаиндот влез од истоимената црква на Осоговскиот манастир, Исус Христос во рацете на Богородица, композиција што најредовно ја среќаваме на иконостасите во бројните цркви, видните слики во црквата Успение на св. Богородица во Штип и други.

донските зографи кој посветил поголемо внимание на портретот е Димитар Андонов.³ Во лицето на неговата уметничка личност младата граѓанска класа го добива својот најјеминентниот сликар.⁴ Димитар Андонов ги слика портретите во духот на академскиот реализам, под влијание на современите струења во уметноста ги користи искуствата на импресионизмот и во духот на реалистичкиот метод. Сите негови зачувани портрети ги содржат одликите на стилот во кој се работени тие. Во пристапот на нивната обработка особено внимание им посветува во сликањето на лицата и рацете, особено на нивната моделација. Затоа попречјата на некои портрети сликани, во импресионистичката интонираност, оставаат впечаток на непедантно изведено и незавршено дело.

Предмет на нашето разгледување во овој напис е Портретот на девојката, сопственост на Миларод Вељашевиќ, внукот на сликарот Димитар Андонов Папрадишки.⁵ Според неговите искажувања портретот го претставува ликот на неговата мајка Драгица Зографски.⁶ На сликата не се откриени податоци за времето кога е настаната сликата освен вообичаените иницијали д. а: Д. А., ракописно напишани од авторот. Насловот на творбата е условно даден макар што може да се именува и како портрет на ќерка му, бидејќи сите портретирани членови од неговата потесна фамилија, неговите внуциња носат слични наслови.

³ Елена Маџан, Македонски портрет XIX—XX век, Скопје, 1962, стр. 4.

⁴ A. Nikolovski, Umetnost XX veka, Slikarstvo, Enciklopedija likovnih umetnosti, Zagreb, MCMLXIV, 3, 383

⁵ Во 1970 год. Милоград Вељашевиќ го предал Портретот на девојката на Спасе Спиrowsки, виш конзерватор на конзервација. Во истата година Спасе Спиrowsки го донесе за конзервација во Конзерваторската лабораторија на Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата. Конзервацијата врз сликата е зивршена од страна на мр. Јован Петров.

Експонатот (свиткан во ролна и под притисок преломен во неколку дела) долги години бил необезбеден. Платното нагризувнао од забот на времето, ја изгубило својата структурална кохезија, боениот слој изгубил од својот интензитет и поради ослабените врзивни состојки почнал да се рони. Оштетениот пигмент не ни овозможува поцелосно колористичко анализирање врз изведената моделација, особено на лицето. Осиромашениот колорит, од друга страна ги намалува вистинските ликовни вредности на творбата, а наедно не лишува од целосното нејзино уметничко доживување. По извршената конзервација состојбата на портретот е значително подобрена.

⁶ По мислењето на Миодраг Вељашевиќ фотографијата (не е зачувана) со ликот на Драгица Зографски, најверојатно датира од времето кога таа била ученичка во VI клас гимназија. Тогаш таа се омажила. Драгица омажена Вељашевиќ (15. III 1905—1. III 1958) умрела на 53 години. Овие податоци мошне помагаат да се определи приближно времето кога Димитар Андонов го насликал портретот на ќерка си. Имено самиот портрет не упатува на заклучекот дека е тоа лик на млада девојка, на 16—18 годишна возраст, облечена во ученичка униформа. Меѓутоа сигурни сме, во податокот дека Драгица се омажила во 1923 год. (нејзиниот син — други деца немала — М. Вељашевиќ е роден на 2. XI 1924 год.) на 18 годишна возраст. Од тоа време потекнува и фотографијата. Најверојатна е претпоставката дека Димитар Андонов ја сликал ќерка си во истата година или набргу по нејзината мажачка. При тоа приведуваме и други наши сознанија.

Позната ни е големата приврзаност и љубов, присниот однос што го манифестира тој кон своите две ќерки — Драгица и Душка — како и спрема своите многу сакани внуциња, кои во повеќе наврати ги портретира. Така, според раскажувањето на Милорад Вељашевиќ дедо му — Папрадишки ја сликал

Портретот на девојката (масло на ленено платно, 63x45,5) претставува лик на млада и убава девојка, насликана во 3/4 став, со мирен израз и правилни црти на лицето. На маслинесто-зелена основа авторот нанесува жолта боја со што ја изведува моделацијата на лицето. Светлата интонација доминира на истакнатите делови од лицето (десниот образ, десната страна на вратот, нагребнината на носот особено). Сенчењето на очите (очните дупки), левата страна на вратот, со нешто ублажен интензитет на левиот образ свесно ги контрастира во играта на „светло-сенка“ со цел да го постигне саканиот пластицитет на лицето. Применувајќи ја оваа сликарска постапка и манир Димитар Андонов сè уште прави концесии на зографската традиција. Кафеаво обоената коса е значително општетена, меѓутоа со тоа не е многу намален впечатокот од целосното ликовно решение.

Облеката (во координација темноцрвена со сина јака) во однос на ликовната обработка на лицето, делува делумно тврдо, колористички нефункционално и декоративно (нагласени шрафирани бели линии). Дискретно навестените набори не го следат логично ставот на телото. Маслинесто-зелениот со кафеави нијанси фон сега е органски поврзан со создадената патина и самото платно.

Портретот на девојката не е предаден со некоја внатрешна, духовна мотивираност, можеби заради простата причина што е нејзиниот лик „пренесен“ на платното од фотографија. Меѓутоа и како таква сфатена и реализирана, од нејзиното лице, од елегантната линија на вратот, зрачи една профинета и облагородена убавина и младост. Сликаторот Димитар Андонов успеал со современи ликовни средства, на осовремен начин да ни ги пренесе верно и да ни ги долови овие својства што ги поседува оваа млада девојка.

По композицијата, цртежот, бојата, моделацијата, оваа творба не се разликува од другите негови остварувања од областа на профаното сликарство. Меѓутоа нејзината ликовна одлика е всушност во реалистичката интерпретација што е мошне значајна поента во творештвото на Димитар Андонов.

мајка му Драгица заедно со него како двегодишно (во крилото на мајкаси) и четиригодишно дете (1928 г.). Тој исто така ја памети сликата на која мајка му и татко му биле насликани во медалјони (оваа слика е настаната при една посета на Димитар Андонов на фамилијата Вељашевиќ, која за време на Втората светска војна живеела во Ниш). Миодраг Вељашевиќ не може да приведе податоци за судбината на овие слики. Меѓутоа овие негови искажувања одат во прилог на нашето мислење дека Портретот на девојката е настанат во годината на нејзиното фотографирање — 1923 или непосредно по нејзината мажачка — 1924 година.

Димитар Андонов — Папрадишки: Портрет на Драгица Зографски, 1923 или
1924 год. (Дим: 63 × 45,5 масло на ленено платно).

Од релативно малубројните зачувани ателјерски остварувања Портретот на девојката заради ликовните вредности што ги поседува, топлината, непосредноста и сензитивноста со која авторот ни го предава нејзиниот лик, претставува значителен придонес во колекцијата на современото сликарство, во ризницата на преодниот период, чиј удел на Димитар Андонов е несомнено мошне драгоцен.

Портретот на девојката Димитар Андонов го насликал, по наше мислење, во 1923 или во годината на нејзината мажачка во 1924 година.

